

Til
Aarhus Kommune,
Teknik og Miljø
Plan, Byggeri og Miljø

Aarhus d. 4. juni 2021

Hørings svar vedr. Forslag til Indsatsplan Storaarhus – En plan for beskyttelse af drikkevandet

DN hilser Indsatsplanen velkommen

Med Indsatsplan Storaarhus og de tilsvarende indsatsplaner for Beder og Stavtrup-Åbo, samt kommunens kortlægning og efterfølgende indberetning til Miljøstyrelsen af samtlige boringsnære beskyttelsesområder (BNBO), er der nu skabt et vigtigt og nødvendigt grundlag for arbejdet med sikring af rent drikkevand i langt den største del af Aarhus Kommune.

Aarhus Kommune viser dermed vejen for en bydende nødvendig beskyttelse af vores grundvand, en beskyttelse, som Danmarks Naturfredningsforening i Aarhus (DN) anerkender er en stor, men samtidig overkommelig opgave. Succesen er imidlertid meget afhængig af den politiske opbakning og dermed også, at der i forbindelse med budgetforhandlingerne stilles de nødvendige ressourcer til rådighed, mandskabsmæssigt såvel som økonomisk. Med andre ord ser DN Aarhus nu frem til, at Aarhus Kommune viser samme omhu og beslutsomhed i den praktiske implementering af Indsatsplanerne, som der er lagt for dagen i udarbejdelsen af det planmæssige forarbejde.

Landbrugets organisationer har til dato effektivt formået at bremse bestræbelserne på at realisere indsatsplanens hensigter om beskyttelse af grundvandet. Aarhus Vand A/S og VPU (sammenslutning af vandværker i Aarhus, *red.*) har nu i flere år tilbudt aftaler om en (skattefri) erstatning for pesticidfri drift, men der er til dato kun indgået ganske få frivillige aftaler. Aarhus Kommunes efterfølgende påbud til lodsejerne om dyrkningsdeklarationer har kun ført til yderligere forsinkelser, idet landbrugets organisationer er utilfredse med erstatningsudmålingen for pesticidfri drift og længe har ført erstatningssager for de pågældende lodsejere. Den 17. april 2021 fastsatte Overtaksationskommissionen en forhøjelse af erstatningen pr. hektar ift. den erstatning kommunen har tilbudt - og DN kan frygte, at denne beslutning vil skabe yderligere forsinkelser for initiativerne til beskyttelse af grundvandet i indsatsplanen, da afgørelsen kan indbringes for domstolene.

En dyster baggrund

Alle grundvandsressourcer i Aarhus Kommune er stort set udnyttet. Ifølge Aarhus Kommunes Vandforsyningsplan forventes der at være behov for omkring 25 mio. kubikmeter drikkevand årligt i 2050. Til sammenligning var indvindingen af drikkevand i Aarhus Kommune i 2016 omkring 17,9 mio. (s. 53).

I indsatsplanen står der intet om, hvordan det skal lykkes at indvinde de ekstra 7 mio. kubikmeter grundvand, der vil være behov for med den kommende byudvikling. Vandsparekampagner kan næppe gøre det alene, og (behovet for) en kommende byudvikling bør derfor i sagens natur nøje afstemmes de tilgængelige grundvandsressourcer.

Der er konstateret pesticidrester i 101 boringer ud af 240 undersøgte boringer i StorAarhus indsatsplanområde, hvoraf de 34 fund er over grænseværdien (side 27). Disse forhold peger efter DN's opfattelse samlet set på nødvendigheden af, at der ikke anvendes pesticider i alle de sårbare områder, for at sikre indsatsplanens formål om at overholde drikkevandskvalitetskriterierne (side 23).

Hvad mener DN?

I Danmark har vi verdens bedste drikkevand – fordi vi har rent grundvand. Rent grundvand kræver kun en simpel iltning og filtrering for at blive til rent, sundt og velsmagende drikkevand. Derfor skal vores grundvand være rent – nu og i fremtiden.

Beskyttelse af de områder, hvor drikkevandet bliver dannet, og der, hvor det hentes op, er en vigtig hjørnesten i ovenstående målsætning. Omkring indvindingsboringerne skal der udlægges boringsnære beskyttelsesområder (BNBO), hvor brug af sprøjtegift og andre kemikalier, der kan forurene grundvandet, skal være forbudt. I områder, som er særligt sårbare over for nitrat eller sprøjtegift, er der brug for ekstra beskyttelse; nitratbelastningen skal nedsættes, og sprøjtegiften skal helt væk.

Byudvikling og arealplanlægning skal ske under hensyntagen til beskyttelse af grundvandet. Aktiviteter og anlæg, der kan true grundvandet, skal ikke placeres i områder med særlige drikkevandsinteresser og i indvindingsoplande. I naturområder og skove dannes rent grundvand, og derfor skal skovrejsning og udlægning af successiv natur anvendes til gavn for grundvandsbeskyttelsen, hvor der er brug for det. Samtidig understøttes en række andre væsentlige samfundsinteresser, herunder biodiversitet og rekreative udfoldelsesmuligheder.

Økologisk landbrug bruger ikke sprøjtegift, og følgelig er grundvand, der dannes på økologiske arealer fri for pesticider. Derfor er økologisk landbrug et oplagt virkemiddel, når grundvandet skal beskyttes mod sprøjtegift.

På sigt skal al brug af sprøjtegift udfases. Det offentlige skal gå foran, men mange andre steder er brugen af sprøjtegift også helt unødvendig og bør ophøre. Det gælder f.eks. i private haver, skove og naturområder, golfbaner og idrætsanlæg, og på Folkekirkens arealer.

Spar på vandet

Konkrete initiativer vedrørende vandbesparelser har ikke megen fokus i Indsatsplanen, antageligt fordi de lavest hængende frugter for længst er plukket. Men det betyder ikke, at der ikke bør planlægges og arbejdes videre ad dette spor. Målrettede kampagner overfor såvel private som virksomheder bør snarest iværksættes af kommunen/VPU. Alle erfaringer peger på, at vandbesparende anordninger til storforbrugere som f.eks. svømmehaller, idrætsanlæg, vandforbrugende industrier mv. fortsat rummer et stort potentiale.

Hvor det er muligt, skal forbruget af rent drikkevand erstattes af overfladevand, eksempelvis til toilettskyld. Også her kan det offentlige passende vise vejen. Klimatilpasning medfører bl.a. etablering af forsinkelsesbassiner, og vandet herfra bør – under hensyntagen til naturpotentialet – medtænkes som en ressource i den overordnede planlægning, i et forsøg på at spare på grundvandet.

Rent vand

Kommunen bør nu, hvor lovgrundlaget er tilvejebragt straks gå i dialog med de berørte lodsejere, der har jord inden for BNBO'erne. Om muligt gennem frivillige aftaler – eventuelt suppleret med en jordfordeling – skal det sikres, at sprøjtning med pesticider i BNBO'erne ophører. Er det ikke muligt ad frivillighedens vej, skal kommunen foretage et påbud med fuld kompensation for udbyt-tetabet ud fra fastsatte takster.

De almene vandforsyninger får i indsatsplanen til opgave fortsat at gennemføre oplysningskampagner, hvor der opfordres til ikke at bruge pesticider. Ikke kun landbruget anvender pesticider, det samme gælder mange haveejere og private skovejere m.fl. Så længe det fortsat er muligt for privatpersoner at købe pesticider, må kommunen/VPU via kampagner skabe forståelse for, at rent drikkevand er vigtigere end en have uden mælkebøtter og at giftsprøjtningen kan erstattes af lugejernet. Kampagnen skal foruden pesticider også omfatte andre miljøfremmede stoffer som tag- og fliserens, bilvask mv. DN finder ikke, at det er tilstrækkeligt med en diskret opfordring i Indsatsplanen; der bør afsættes ressourcer til en offensiv, proaktiv og målrettet formidling.

For at styrke den oplysningsindsats, som allerede har fundet sted igennem flere år, og for yderligere at synliggøre behovet for en indsats overfor beskyttelsen af grundvandet, kunne der som noget nyt tages initiativ til at etablere naturrandzoner omkring alle bysamfund, for at skabe en mere naturlig overgangszone mellem bymæssig bebyggelse (oplysende/pædagogisk effekt over for borgere) og landbrug. Ofte er der på grænsen mellem by- og landzone traditionelt set et skarpt "skel" mellem kulturer, natur m.m. I overgangszonen eller som små øer ind i marklandskabet kan der skabes:

- Biodiversitet (lysåben natur og delvis skovrejsning)
- Klimasikring (regnvandsbassiner, vandhuller)
- Rekreative ruter og opholdsmuligheder for borgere i tilstødende bysamfund
- Lokale naturprojektområder for institutioner (børneinstitutioner, skoler, ældre/seniorer)

Kommuneplan 2017 – Hovedstrukturen

I Kommuneplan 2017 (side 19) anføres: *Målet er, at vi i 2030 skal være 375.000 indbyggere og 450.000 indbyggere i 2050.* Målet er begrundet med flere arbejdspladser og øget vækst, men dette mål betyder også, at behovet for drikkevand vil stige markant.

Når grundvandsressourcen allerede stort set er udnyttet, forekommer det uforståeligt, at kommunen direkte som målsætning har, at befolkningstallet i kommunen skal øges. Samtidig passer det meget dårligt med regeringens mål om at skabe et Danmark i balance, altså det stik modsatte af at koncentrere befolkningstilvæksten i storbyerne.

300 meter beskyttelseszoner omkring drikkevandsboringer nævnes ikke bare i Indsatsplanen, men også i Kommuneplanen. I sidstnævnte anføres således (side 135): *De sårbare områder skal sammen med 300 meter zoner omkring almene vandforsyninger sikres høj grad af beskyttelse og så vidt muligt friholdes for befæstelse, som hindrer den naturlige dannelse af grundvand.*

Tilsvarende står der i Indsatsplanen (side 39): *I Aarhus Kommune anvendes zonen også i den fysiske planlægning, og ved udvikling af nye byområder friholdes disse zoner således som udgangspunkt for byvækst.*

”Så vidt muligt” og ”som udgangspunkt” er for upræcist formuleret, ikke mindst når det gælder nye byområder. DN Aarhus ønsker, at alle de forskellige beskyttelseszoner og alle områder af betydning for drikkevandsdannelsen administreres restriktivt.

Kommunal jord- eller grundvandsfond

I november 2018 rettede en sammenslutning af borgere under betegnelsen ”Rent drikkevand i Beder-Malling” en henvendelse til Byrådet med henblik på oprettelse af en jordfond. Ifølge forslagsstillerne var der gået juristeri i beskyttelsen af grundvandet med det resultat, at initiativerne strandede i retssystemet. Formålet med en jordfond i Aarhus Kommune skulle være, at købe jord og efterfølgende afhænde jorden til dyrkning eller anden anvendelse uden brug af sprøjtemidler. Som første skridt foreslog gruppen, at kommunen sammen med repræsentanter for lodsejerne, vandværkerne i kommunen og andre interessenter afklarede de juridiske, vedtægtsmæssige og økonomiske aspekter vedr. etablering af en jordfond, herunder også muligheder for at en sådan fond anvender crowdfunding og søger midler fra større naturfonde og pensionskasser.

For nylig har der i onlinemagasinet GreenUpdate været et [debatindlæg](#) med et lignende forslag. Det går ud på, at der oprettes en grundvandsfond til indkøb af landbrugsjord ovenpå grundvandets indvindingsområder til markedspris, fordi vi som samfund sammen skal løfte opgaven at beskytte vores drikkevandsressource. Og fordi den model, vi kender i dag, ikke virker.

DN Aarhus foreslår på baggrund af ovenstående, at kommunen foretager en seriøs vurdering af ideen med en jord- eller grundvandsfond, eventuelt ved at rette henvendelse til relevante parter på Christiansborg, for at få identificeret muligheder og udfordringer. Netop fordi Aarhus Kommune er landets næststørste og fordi man allerede på papiret har valgt en ambitiøs og restriktiv beskyttelsesstrategi, giver det mening at forfølge og fremme en visionær løsningsmodel, som meget vel kan understøtte implementeringen af indsatsplanerne i Aarhus.

Forureneren betaler-princippet – som er generelt udbredt i det danske samfund – går ud på, at den, der forurener, selv skal betale tiltag og opretning efter skader. Da det hedder sig, at landbruget kun bruger tilladte (dvs. myndighedsgodkendte) miljøgifte og derfor har lov til hvert år gentagne gange at sprøjte markerne, med risiko for forurening af grundvandet, så anvendes dette betalingsprincip reelt ikke over for landmanden. Alle husstande i kommunen er derimod kollektivt pålagt en ekstra udgift til beskyttelse af grundvandet og DN Aarhus mener derfor, at befolkningen med rette kan stille krav om, at midlerne anvendes til formålet. Prisen for at beskytte grundvandet er i følge Aarhus Vands hjemmeside i dag ca. 50 øre pr. 1.000 liter drikkevand. Det betyder, at en gennemsnitlig familie i Aarhus betaler ca. 60 kroner om året til grundvandsbeskyttelse.

Manglende ressourcer

Kommunens egne estimater viser, at ansatte man to årsværk og købte ekstern rådgivning for omkring én million kr. – i alt 2,3 millioner kr. om året – ville indsatsplanen være gennemført og grundvandet beskyttet om 10 år. Det mener DN Aarhus er en meget lille udgift i det milliardstore kommunale budget, for sikring af vores drikkevand. Ja, vi vil endog gå så langt, som at kalde det en investering.

Men, da Byrådet indgik forlig om budgettet for 2021, blev der kun afsat to millioner kr. om året og kun de næste fire år. De i alt 8 millioner kr. skal holdes op imod, at opgaven med realisering af alle indsatsplaner er vurderet til at koste 28 millioner kr. (Svar på 10-dages spørgsmål maj 2021). Fortsat er håbet for kommunen, at man kan nå langt med frivillige aftaler; sådanne aftaler, som allerede har vist sig utilstrækkelige til at løse opgaven.

Kommunen vil så om 4 år angiveligt foretage en evaluering og give et bud på, hvordan man kommer i mål med realiseringen af alle indsatsplanerne. Landmænd, der ikke har fået et påbud kan således de næste 4 år fortsætte med at anvende pesticider i BNBO'erne. DN Aarhus må på det stærkeste opfordre til, at der i forbindelse med de kommende budgetforhandlinger afsættes de fornødne ressourcer, så en reel og effektiv beskyttelse af vores fælles grundvand omsider iværksættes.

Kommunen lægger i indsatsplanen et meget stort ansvar for at gennemføre indsatserne over på VPU-samarbejdet. Målsætningen i indsatsplanen er, at der skal forsøges indgået aftaler om pesticidfri drift i 3 etaper over 6 år, således at hver etape dækker 1/3 af hele indsatsplanområdet. De almene vandforsynings forsøg på at indgå aftaler skal påbegyndes i 2021 og afsluttes i 2027. Vandforsyninger skal ydermere gennemføre kontroller af evt. frivillige eller påbudte aftaler om pesticidfri drift. Det anbefales desuden, at forsyningerne fører kontrol med egne indvindingsboringer, med indretning af vaskepladser og jordvarmeanlæg, med udbringning af slam mv. En anden vigtig opgave er, at opprioritere tilsyn med håndtering af pesticider, en opgave som i dag ligger uden for vandforsyningernes opgave.

Det forekommer DN, at der helt oplagt bør tilføres VPU-samarbejdet flere ressourcer, evt. en sekretariatsfunktion, for at fremme arbejdet med grundvandsbeskyttelsen samt gennemføre denne meget omfattende kontrolopgave.

Samarbejde på tværs af kommunegrænser

Indsatsplanen er udarbejdet af Aarhus Kommune, men indholdet er drøftet med Odder, Skanderborg, Favrskov og Syddjurs kommuner, bl.a. fordi flere lodsejere ejer jordarealer på tværs af kommunegrænser. I DN Aarhus anerkender vi, at dette tværgående kommunale samarbejde er nødvendigt bl.a. af hensyn til en ensartet behandling af lodsejerne, men vi kan også frygte, at et tværkommunalt samarbejde kan forsinke arbejdet yderligere, fordi kommunerne prioriterer indsatsen ift. beskyttelsen af grundvandet forskelligt.

I indsatsplanen (s.7) foreslås nedsættelse af en følgegruppe, som skal følge op på indsatsplanen efter behov. DN Aarhus stiller sig meget gerne til rådighed for deltagelse i en sådan følgegruppe

Med venlig hilsen

Sebastian Jonshøj, formand